

Znanost i svjetonazor. Etnologija i prosvjetna politika Banovine Hrvatske 1939.-1941., Suzana Leček i Tihana Petrović Leš, Srednja Europa i Hrvatski institut za povijest – podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje u Slavonsko Brodu, Zagreb 2010., 150 str.

Knjiga *Znanost i svjetonazor. Etnologija i prosvjetna politika Banovine Hrvatske 1939. – 1941.* nastala u suautorstvu povjesničarke Suzane Leček i etnologinje Tihane Petrović Leš, posvećena je prosvjetnoj reformi Banovine Hrvatske. Povijesno-etnološka studija, koju su autorice gusto ispisale koristeći se arhivskim podacima, ne pretendira tek iznošenju povijesno zakrivenih spoznaja o ulozi Hrvatske seljačke stranke u reformi školstva, već i pokušaju detektiranja svjetonazorskog utjecaja hrvatske seljačke ideologije u oblikovanju kulturnog identiteta hrvatskog naroda putem školske poduke.

U pet poglavlja ove knjige autorice su ocrtale odnos “nacionalne ideologije” i “znanosti”, a uputivši nas na predživot pokušaja afirmiranja kulturnog nacionalizma, realizaciju kulturno-obrazovnog programa ideologije Seljačke sloge, te naznačivši ključne intelektualne figure reforme, približile okolnosti i samu izvedbu školske reforme u Banovini Hrvatskoj.

Uvodnim poglavljem autorice problematiziraju koncept nacionalizma u prizmi Johna Hutchinsona te upućuju na diobu u kojoj politički i kulturni nacionalizam ne čine jedinstvo, a kroz čitanje distinktivnih obilježja predložene podjele sagledavaju ideju kulturnog nacionalizma kao modernističkog projekta koji će “kulturnu individualnost” (usp. str. 2-3) učiniti “važnim političkim oružjem (...) malih nacija” i idejom vodiljom navedene školske reforme.

Ukazavši na idejnog oca reforme – Antuna Radića i strukturnu podršku reforme u političkom i kulturnom djelovanju Hrvatske seljačke stranke, uvodno poglavlje posvećeno je pedagogu Alfonsu Heisingeru, koji je i konkretno stajao na čelu Odsjeka za organizaciju nastave i koji je bio ključna figura kritike, kako autorice kažu, “dotadašnjih modernizacijskih modela” prije svega elitističkog modela obrazovanja, a potom i političko-filozofskih modela bivanja i razvoja ljudskih društava poput “individualizma Zapada, nacionalizma te marksizma” (str. 13).

“Reforma škole u Banovini Hrvatskoj” drugo je poglavlje u kojem započinje opis pravog života reforme po ustanovljenu Banovine Hrvatske i etnologima značajan dio školske reforme u kojem se bilježi približavanje etnologije nastavnoškolskim kurikulumima. Vodeću ulogu u reformi ima Izidor Škorjač, koji nastupom na “ministarsko” mjesto Odjela za prosvjetu, kao član Seljačke sloge, započinje sa seljačkom prosvjetnom reformom i pokretanjem intenzivne suradnje s etnologima Milovanom Gavazzijem i Branimirom Bratanićem. U ovom kontekstu, izdvaja se održavanje Etnografske konferencije 1940. godine, koje je trebalo osnažiti uvođenje etnologije u nastavu i definirati pedagoški program podučavanja hrvatske seljačke kulture. Uz pedagoške aktivnosti, profesorima i učiteljima hrvatskih škola dodijeljena je obveza vođenja *Etnografskih spomenica* sastavljenih po modelu *Osnove* Antuna Radića sa ciljem monografiranja lokalne narodne kulture. Reforma školstva, iako temeljena na pučkim i srednjim školama, svoj je skromni odraz doživjela i na fakultetskoj razini.

Poglavlje “Nositelji reforme”, podijelivši nositelje reforme na intelektualce i inteligenciju, upoznaje nas detaljnije s profesionalnim djelovanjem dvaju nositelja visokoškolskih etnografskih programa u Hrvatskoj, Milovanom Gavazzijem i Branimirom Bratanićem, ovaj put povezujući njihovo znanstveno djelovanje i rad na oblikovanju i jačanju kulturnog identiteta, bilo putem udruga poput Etnografskog kolaborativa iza čijeg je osnivanja stajao Milovan Gavazzi u pokušaju intenziviranja svojevrzne suradničke etnografije, odnosno in-

tenzivnijeg prikupljanja podataka putem dopisnika koji će ispunjavati upitnice objavljene u *Glasi Narodnoznanstvene radne zajednice* – glasilu udruge, ili pak kroz intenzivan znanstveni rad. Bratanićev se doprinos, s druge strane, razmatra u njegovoj orijentaciji na organizaciju i kulturno profiliranje Seljačkih smotri. Osim posvete dvama velikim “učenicima” Antuna Radića, ovo poglavlje donosi pokušaj definiranja učiteljske zajednice kao hrvatske inteligencije koja je tijekom reforme, iako katkad djelujući kao nehomogeno tijelo, pokušavala iznaći odgovore na zahtjeve poduke (metodske i sadržajne reforme) i bivanja jednotom “sa svojim narodom”.

Pretposljednje poglavlje ove knjige naslovljeno “Izvaninstitucionalna podrška: Seljačka sloga” zabilježilo je širu platformu djelovanja reforme koja, oslanjajući se na učiteljski korpus, povezuje idejni program Seljačke sloge, narodno pitanje i reformu školstva. Bilo da se radi o izdavačkoj kulturnoj politici Seljačke sloge praćenoj kroz seriju *Mala knjižica Seljačke sloge* kao potezu postavljanja temelja općem poznavanju ideologije HSSa i narodne kulture ili organiziranju etnografskih tečajeva za nastavnike/ice kao dodatnog programa edukacije u narodnoj kulturi, kampanjama protiv nepismenosti, odnosno profiliranju novih političkih blagdana – poput obilježavanja dana smrti ili pak rođenja braće Radić, ključnih “praideologa” kulturne i socijalne politike Banovine Hrvatske – ovo poglavlje ispisuju mrežu promjena u poimanju školstva i njegove socijalne i kulturne uloge.

“Epilog / Zaključak” školsku reformu definira kao proces intenzivna pokušaja preobrazbe zajednice koji, iako dolazi iz službenih krugova, zapravo svoj temelj iznalazi u širokoj narodnoj platformi Hrvatske seljačke sloge i ideji transformacije društva i kulture ponikle na cilju “podučavanja u narodnom duhu”.

Knjiga *Znanost i svjetonazor. Etnologija i prosvjetna politika Banovine Hrvatske 1939. – 1941* predstavlja znanstveno povijesni pokušaj iznošenja “arhivske istine” i stoji kao neupitan doprinos objelodanjenju arhiva hrvatske povijesti, potom arhiva povijesti etnološke znanosti a na koncu i arhiva pedagogije. Knjiga na svojevrsan način prati uticanje identiteta u rekonstrukciju specifičnog odnosa jedne političke ideologije i znanosti, odnosno politike i kulture i odražava tek konstataciju kako je politika Hrvatske seljačke stranke reformom školstva postala politika ustvrđenja političkog samoodređenja, jer ona to naprosto jest. Ova knjiga će također ponuditi pogled na kulturno samoodređenje kroz normativno određenje kulture kao seljačke kulture, u kojem školstvo postaje kreator formativne predstave o kulturi. Istovremeno, ona će naznačiti funkciju školstva u političkoj i ideološkoj domeni – mjerljivo utjecajem ideologije Hrvatske seljačke stranke u reformatorskom prosequu školske reforme, te ovu funkciju razmatrati kroz oblikovanje “diskursa o obrazovanju kao diskursa o vrijednostima”, kako bi to primijetila Alaida Asman (2002).

Sanja Potkonjak